

Створення та діяльність кафедри історії України

Створення кафедр вітчизняної історії в Україні було зумовлене розпадом Радянського Союзу і появою незалежної Української держави та необхідністю об'єктивного висвітлення національної минувшини. Вчена рада Київського педагогічного інституту ім. М. Горького на засіданні 29 березня 1990 р. ухвалила рішення про введення в навчальні плани інституту розширеного нормативного курсу з історії України і створення кафедри історії України. Це рішення було оформлено наказом ректора № 77 від 4 квітня 1990 р. В ньому зокрема зазначалось: «2 квітня 1990 р. відкрити загальноінститутську кафедру історії України. Деканату інституту до 15 серпня 1990 р. укомплектувати кафедру історії України висококваліфікованими викладачами з базовою історичною освітою».

Завідувачем кафедри було призначено наказом ректора від 15 травня 1990 р. старшого наукового співробітника Інституту історії АН України кандидата історичних наук В.Й. Борисенка. Так у педагогічних вузах України з'явилась перша кафедра історії України.

Ідею створення нової кафедри активно підтримали завідувач кафедри історії СРСР Н. М. Кравченко, професор М. Д. Березовчук, доценти І. Х. Ганжа, О. О. Сушко. Молоді, національно зорієнтовані викладачі Б. І. Андрусишин і Д. М. Балан стали її ядром та надійними помічниками завідувача.

З перших днів існування кафедри питання кадрів з відповідною базовою історичною освітою постало з усією гостротою. Далась взнаки багатолітня практика радянських властей зневаги до підготовки спеціалістів з історії України, страх перед озброєним об'єктивними знаннями власної історії народом.

Але до початку літніх канікул 1990 р. кафедру поповнили випускники КДУ кандидати історичних наук О. Л. Коханова, доцент І. І. Глизь. Новостворена кафедра стала колективом однодумців, що проявилось вже на перших порах її діяльності. Коли ректорат запропонував самій кафедрі визначитись з назвою, то викладачі без вагань зробили вибір. Назвали її «Кафедра історії України» замість «Кафедра історії Української РСР».

Період професійного становлення кафедри виявився найтяжчим. Викладачі відмовились від заявлених постулатів радянської історичної науки і зіштовхнулись з проблемою відсутності необхідної кількості об'єктивних праць з історії України. Одночасно з'явилась нова небезпека, яка полягала в небувалому тиражуванні дилетантських публікацій з історії України, які просто дискредитували її в очах читачів. Постало найгостріше завдання — вберегти студентів від таких антинаукових писань.

У підготовці нормативних курсів викладачі почали використовувати насамперед заборонені раніше праці видатних українських вчених В. Антоновича, М. Грушевського, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко, І. Крип'якевича, нові наукові розробки співробітників Інституту історії АН України, де ще наприкінці 80-х років почалось активне переосмислення вітчизняної історії. Вони доповнювались також газетними публікаціями відомих вчених, які дозволяли оперативно реагувати на недостатньо висвітлені у наукових виданнях проблеми історії України.

Свій перший, 1990/91 навчальний рік кафедра почала з власною програмою та планами семінарських занять з історії України, які відповідали останнім досягненням історичної та інших

суспільних наук. Одночасно велась підготовка власного курсу профільної для кафедри навчальної дисципліни. Одним з головних для себе завдань кафедра постановила формування у студентів нової національної свідомості, любові до України і несприйняття панівного режиму.

Тим більше, що і саме студентство прагнуло цього. У 1991 р. на другому поверсі приміщення історичного факультету з'явилась рукописна студентська газета з національним гімном «Ще не вмерла Україна» та дописами національно-радикального характеру. Політично-національною загостреністю відзначались семінарські заняття. А тема «Центральна Рада» (викладач — Б. І. Андрусишин) розглядалась на фоні вивішеного студентами жовто-блакитного національного прапора. Це стало важливою наочною ілюстрацією єдності помислів прогресивного студентства і викладачів кафедри.

Лекції читались, семінари проводились з державницьких позицій і на інших факультетах вузу (Б. І. Андрусишин, Д. М. Балан, О. Л. Коханова), що викликало у декого і побоювання, і навіть невдоволення. Але кожен викладач працював з впевненістю у власній правоті і за принципом — «за мною стоїть кафедра».

І це відповідало дійсності. Напрямок викладання історії України визначався на кафедрі в обстановці творчої дискусійності та відвертості. Часто такі обговорення затягувались допізна, викладачі повертались додому хоч і зморені, але збагачені науковими новаціями і вірою в торжество початої справи.

Своєрідним випробуванням для кафедри стали серпневі події 1991 р. На знак протесту проти дій функціонерів з верхівки КПРС члени кафедри загальними зборами ухвалили рішення про колективний вихід з рядів партії.

Всі одностайно вітали прагнення громадськості України до державної незалежності і роз'яснювали її необхідність своїм слухачам та читачам. Організовували і брали безпосередню участь в студентських виступах восени 1991 р., одночасно цілеспрямовано працюючи над науково-методичним забезпеченням навчального процесу.

Творчий потенціал викладачів виявився досить потужним, і за короткий час кафедра досягла помітних результатів у науково-методичній та викладацькій роботі. В 1990–1991 рр. було підготовлено новий лекційний курс. На історичному факультеті його читали завідувач кафедри доцент В. Й. Борисенко (давній-новий періоди) і старший викладач Б. І. Андрусишин (новітній період). На інших факультетах інституту (педагогічному, філологічному, фізико-математичному, природничо-географічному) новий курс лекцій вели І. І. Глизь, Б. І. Андрусишин, О. М. Майстренко, О. Л. Коханова, Д. М. Балан.

Кафедрі вдалось пробудити жвавий інтерес до історії України й серед студентів неісторичних факультетів. Була запроваджена практика їх консультацій на кафедрі, куди вони прибували з усього університету, готували доповіді й писали наукові роботи з історії України. Особливою активністю відзначались студенти фізико-математичного (декан — Г. П. Грищенко), дефектологічного (декан — І. П. Колесник), природничо-географічного (декан — Б. К. Гришко-Багменко). На дефектологічному факультеті було введено державний іспит з історії України.

Одним з найважливіших напрямків роботи кафедри стало методичне забезпечення викладання профільної дисципліни. При підготовці програм велись жваві дискусії навколо багатьох проблем вітчизняної історії — походження українського народу і національної держави, злочини тоталітарної системи, голодомори, репресії, роль українських політичних партій, ОУН-УПА, дисидентський рух і т.д. Довелось опрацьовувати масу раніше забороненої літератури, широко користуватись бібліотекою діаспори. Але вже в 1992 р. доктор історичних наук В. Й. Борисенко, кандидат історичних наук Б. І. Андрусишин, Д. М. Балан переробили і

удосконалили діючу програму і видали її під назвою «Робоча програма курсу «Історія України» для студентів усіх спеціальностей, крім спеціальності «Історія» (К., 1992). Відповідно до її положень були складені і нові плани семінарських занять, які враховували останні досягнення гуманітарних наук.

З 1994 р. кафедра почала викладати історію України тільки на історичному факультеті.

Робота над програмами та іншими навчально-методичними матеріалами не припиняється, ведеться цілеспрямовано і постійно. Враховуючи значні зміни в історичній науці, кафедра удосконалила попередню програму і виробила фактично нову «Програму курсу «Історія України» (1994), яка якісно відрізнялась від інших. У ній була викладена нова концепція історії України професора В. Й. Борисенка, доцентів Б. І. Андрусишина і О. Л. Коханової. В її підготовці, крім названих викладачів, брав активну участь і доцент М. Л. Головка. Основні положення цієї програми широко використовувались викладачами інших вузів та вчителями багатьох шкіл. Одночасно були внесені значні зміни і в плани семінарських занять та в методичні рекомендації до них.

Новий етап у методичному забезпеченні викладання історії України почався у 1998 р., коли колектив кафедри під керівництвом завідувача, підготував нову програму з історії України. На цей час в історичній науці вже усталилися певні оцінки тих чи інших сторінок вітчизняної минувшини або чітко намітились нові. Вони, а також науково-методичні напрацювання викладачів кафедри, насамперед «Курс української історії» проф. В. Й. Борисенка (1996, 1998), стали її науково-теоретичною підвалиною. Відповідно до програми були удосконалені і плани семінарських занять.

Робота над головними навчально-методичними матеріалами з профільної для кафедри дисципліни не припиняється. Накопичуються нові напрацювання, підходи до викладання історії України, які стануть основою для їх удосконалення в майбутньому.

З 1990 р. кафедра започаткувала спецкурси, залучивши до їх читання провідних науковців. Зокрема, спецкурс «Київська Русь» читав д.і.н. М. Ф. Котляр, «Національне питання на Україні в концепціях зарубіжної етнополітики» — д.і.н. О. М. Майборода, «Історія української музики» — к.п.н. С. Й. Лісецький, «Українське народознавство» — д.і.н. А. П. Пономарьов, «Історія ОУН-УПА» — к.і.н. В. П. Дрожин. У 1996 р. було введено два нових спецкурси: «Самоврядування українських міст за магдебурзьким правом» — к.і.н. Р. Є. Делімарський та «Історія української церкви» — к.і.н. А. В. Денисенко. В наступному році доцентом О. Л. Кохановою було започатковано читання спецкурсу «Формування модерної української нації у ХХ ст.». Професор В. Й. Борисенко вів спецкурс «Українсько-московські взаємини в 1657–1659 рр.».

В останні п'ять років розширилася тематика спецкурсів і спецсеминарів. Введені спецкурси: «Українсько-московитські відносини другої половини XVII ст.» (проф. Борисенко В. Й.), «Кирило-Мефодіївське братство» (доц. Глизь І. І.), «Суспільно-політичний рух в 30–60-х рр. XIX ст.» (доц. Іванова Л. Г.), «Опозиційний рух в Україні. Дисидентство (50-і — початок 90-х рр. XX ст.)» (доц. Двірна К. П.), «Українсько-російські відносини в XVI — другій половині 50-х років XVII ст.: історична ретроспектива та європейський контекст» (доц. Бульвінський А. Г.), «Церква в суспільно-політичному житті середньовічної України» (к.і.н. Візер С. О.), «Міжнародні та конфесійні особливості становища України в другій половині XVI ст.» (доц. Бульвінський А. Г., викл. Візер С. О.).

Кафедра змінила традиційну для радянської системи функцію викладача, перетворивши його з ментора, в найгіршому розумінні цього терміну, в ненав'язливого порадирика студента в опануванні ним навчальної дисципліни. Основний наголос при цьому робиться на створення

студенту найсприятливіших науково-методичних умов для самостійної роботи. Тільки вона здатна звільнити студента від непродуктивного витрачання часу, глибше опанувати навчальну дисципліну, закріпити свої знання і, що найістотніше, — підготувати його до творчого, самостійного підходу у вирішенні будь-якої справи. Тільки самостійність у поєднанні з працьовитістю і найкращими людськими якостями здатна створити новий тип вчителя, чиновника, державного діяча.

Залежно від поставлених завдань кафедра використовувала різні форми навчально-методичного забезпечення викладання курсу «Історія України». Було створено Державний стандарт підготовки вчителя історії за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та цикл комплектів навчально-методичних матеріалів з історії України для студентів історичного факультету. Були видані «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XVII ст. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Візер С. О.) (К., 1999), «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XIX ст. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Делімарський Р. Є.) (К., 2001), «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України від найдавніших часів до 1240 р. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Глизь І. І., Візер С. О.) (К., 2003), «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XVIII ст. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Іванова Л. Г.) (К., 2003), «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XX ст. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Андрусишин Б. І., Двірна К. П., Візер С. О.) (К., 2003), «Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України 1241—1599 рр. для студентів історичного факультету» (автори — Борисенко В. Й., Глизь І. І., Візер С. О.) (К., 2003). Вони склалися з робочої програми, планів семінарських занять зі списками літератури і темами рефератів, тематикою курсових робіт, рекомендаціями до написання рефератів і курсових робіт, зразками оформлення наукового апарату згідно вимог ВАК України та питань екзаменаційного контролю.

Користуючись таким навчально-методичним матеріалом, студент мав можливість працювати самостійно протягом всього семестру, відповідно планувати свій час, плідно використовувати його і маневрувати при підготовці тих чи інших тем у залежності від наявності літератури, вільного часу і навіть власної схильності до різних наукових проблем.

Використовувалися й інші методи навчання, в основі яких лежали високий професіоналізм викладачів, уміння нестандартно мислити і підходити до вирішення нагальних проблем, оперативно реагувати на новітні досягнення гуманітарних наук і здійснювати диференційований підхід до студентів.

Якісно новий етап у викладанні історії України почався для кафедри з включенням університету до Болонського процесу. 2004/05 навчальний рік кафедра розпочала за модульно-рейтинговою системою, підготувавши для цього всі необхідні навчально-методичні матеріали.

Однією з найважливіших ділянок своєї діяльності кафедра вважає науково-дослідну роботу, дотримуючись при цьому принципу, що вчитель закінчується тоді, коли сам перестає вчитись. За планом науково-дослідної роботи викладачі працюють над індивідуальними темами, які спрямовані як на ліквідацію білих плям в історичній науці, так і на підвищення рівня викладання профільної дисципліни.

Співробітники кафедри за 15 років підготували і видали цілий ряд наукових монографічних і документальних праць з вітчизняної історії. Серед них: В. Й. Борисенко «Культурно-освітня діяльність громадськості України в 1825–1860-х рр.». — К., 2000 (у співавт.), «Суспільно-політична діяльність учителів і учнівської молоді України в 1900 — першій половині 1907 рр.». —

К., 2002 (у співавт.); Л. Г. Іванова «Громадівський рух в 60-х роках ХІХ ст. в Україні: проблеми, ідеологія». — К., 1990, «Громадівський рух 60-х років ХІХ ст. в Україні». — К., 1999 (у співавт.), «Суспільно-політичний рух в 60-х роках ХІХ ст. в Україні». — К., 2000; І. І. Глизь — корпус документів «Кирило-Мефодіївське товариство»: В 3-х томах. — К., 1990, «О. Ф. Кістяківський «Щоденник» (1874—1885 рр.)». У двох томах. — К., 1994—1995. В 1998 р. Президія НАН України присудила співавторам премію ім. М. С. Грушевського; Андрусишин Б. І. «У пошуках соціальної рівноваги». — К., 1995; «Павло Олійник. Зошити». — К., 1995; Делімарський Р. Є. «Магдебурзьке право в Києві». — К., 1996; Алексєєв Ю. М. «Україна: Освіта і держава». — К., 1998, «Україна на зламі історичних епох». — К., 2000. (у співавт.); Павко А. І. Політичні партії, організації в Україні. — К., 1999.

Опубліковано також 23 посібників і навчально-методичних розробок. Серед них: Борисенко В. Й. «Нариси історії України». — К., 1993, «Україна козацька». — К., 1993 (у співавт.), «Курс української історії». — К., 1996, «Еволюція соціальної структури Гетьманщини». — К., 1997, «Історія України. Посібник для 7 класу». — Кривий Ріг, 1997 (у співавт.), «Курс української історії». — К., 1998, «Історія України в літературно-художніх образах». — К., 2000 (у співавт.); Андрусишин Б. І. «Церква в українській державі 1917—1920 рр. (доба Директорії УНР)». — К., 1997, «Історія України. Матеріали до лекцій та методичні поради для викладачів навчальних закладів системи підготовки молодих спеціалістів (частина II)». — К., 1992 (у співавт.); Плющ М. Р. «Нарис історії України ХХ ст.». — К., 2002; Коханова О. Л. «Історія України. Матеріали лекцій та методичні поради для викладачів системи підготовки молодших спеціалістів (частина III)». — К., 1992 (у співавт.); Головка М. Л. «Соціальне партнерство (сучасний міжнародний досвід). Методичний посібник». — К., 1994.

Крім монографій і посібників, викладачі, аспіранти і докторанти кафедри опублікували цілий ряд статей, заміток, інших публікацій у періодичних виданнях. Вся друкована продукція кафедри за 15 років становить 355 найменувань і понад 828 друк. арк.

Ефективною формою роботи викладачів із студентами є гурткова робота. На сьогоднішній день на кафедрі працюють гуртки з історії України: «Державотворчі процеси в Україні до ХVІ ст.» (науковий керівник — Глизь І. І.), «Суспільно-політичне життя в Україні 50–80-х рр. ХХ ст.» (науковий керівник — Двірна К. П.), «Українська державність у ХVІІ–ХVІІІ ст.» (науковий керівник — Бульвінський А. Г.), «Роль православної церкви в суспільно-політичному житті України ХVІ–ХVІІ ст.» (науковий керівник — Візер С. О.), де студенти під керівництвом викладачів отримують навички наукової роботи, виявляють і поглиблюють свої наукові інтереси.

Саме з гуртків формується основний контингент дипломників. Обрані ними в гуртках теми часто переростають у дипломні роботи, а то і дисертації. Крім того, розроблена окрема тематика дипломних робіт, яка передбачає дослідження недостатньо розроблених в історичній науці тем.

На кафедрі діють докторантура і аспірантура, що забезпечують підготовку висококваліфікованих науковців із докторським та кандидатським науковими ступенями як для свого університету, так і для інших вузів України. Професором В. Й. Борисенко і доцентом О. Л. Кохановою за участю інших провідних вчених підготовлено і опубліковано «Типову програму кандидатського іспиту з спеціальності 07.00.01 — Історія України» (К., 1996), затверджену Міністерством освіти і ВАК України.

Кафедра виступила ініціатором і стала базою створення спеціалізованих рад по захисту кандидатських дисертацій за спеціальностями 13.00.02 — Теорія і методика навчання історії (голова — професор В. Й. Борисенко, вчений секретар — кандидат історичних наук А. Г. Бульвінський), 07.00.01 — Історія України (заступник голови — професор В. Й. Борисенко,

член ради — професор Б. І. Андрусишин). При кафедрі підготовлено і захищено шість докторських і тринадцять кандидатських дисертацій.

Кафедра стала одним з визнаних центрів експертної оцінки наукової якості дисертаційних робіт. Спираючись на свій науковий потенціал, кафедра виступила провідною установою, дала відгуки на цілий ряд авторефератів докторських і кандидатських дисертацій з спеціальностей 07.00.01 — Історія України та 09.00.011 — Релігієзнавство (понад 30 назв). У тому числі по дисертаціях:

Щербак М. Г. Матеріали жандармсько-поліцейських та судових органів царизму як джерело вивчення суспільно-політичної історії України (кінець XIX ст. — 1917 р.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 1993;

Катренко А. М. Діяльність радикалів-демократів (народників) в Україні у 80-х роках XIX ст. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1994;

Івакін Г. Ю. Історичний розвиток Києва XIII — середини XVI ст. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1996;

Казьмирчук Г. Д. Рух декабристів і історіографія проблеми (1917 — середина 1930-х років). Дис... докт. іст. наук. — К., 1997;

Надтока Г. М. Православна церква в Україні 1900—1917 рр.: Соціально-релігійний аспект. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1999;

Рафальський О. О. Межнаціональні революційні зв'язи студентства на Україні (1895—1914). Дис... канд. іст. наук. — К., 1990;

Гурбик А. О. Сільська община на Україні в XIV — 60-х роках XVI ст. (соціально-економічний і правовий аспект проблеми). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1991;

Федьков О. М. Політичні партії та селянські громадські організації на Правобережній Україні в 1905—1907 рр. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1993;

Божко О. І. Формування та бойовий шлях 1-ї та 2-ї українських радянських дивізій (вересень 1918 — червень 1919). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1994;

Струкевич О. К. Друга малоросійська колегія. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1994;

Лазоренко Ю. П. Бібліографія 1941—1945 рр. як джерелознавча база дослідження історії України періоду Великої Вітчизняної війни. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1995;

Бевз Т. А. Формування Української держави за доби Центральної ради. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1995;

Поліщук І. І. Формування Української держави у 1648—1657 рр. (історіографія проблеми). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1995;

Ковальчук О. О. Державотворчі процеси в Українському суспільстві за гетьманування Д. Апостола. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1996;

Крутіков В. В. Гірничопромислова буржуазія Донецько-Придніпровського району... — Дис... канд. іст. наук. — К., 1996;

Станіславський В. В. Політичні відносини Запорозької Січі і Кримського ханства в кінці XVII — на початку XVIII ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1996;

Шама О. І. Польсько-литовська унія та інкорпорація українських земель до Королівства Польського на Люблінському сеймі 1569 р. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1995;

Шевченко О. М. Православна церква в суспільно-політичному житті Лівобережної України (друга половина XVII — перша чверть XVIII ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1996;

Кривошея І. І. Еволюція дворянства Правобережної України наприкінці XVIII — початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Крижанівська О. О. Масонство в Україні у другій половині XVIII — на початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Циганенко Л. Ф. Українське козацтво у Північно-західному Причорномор'ї (XVI — 60-ті роки XIX ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Тимошенко С. П. Національне питання в програмах і діяльності Українських партій на початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Ступак Ф. Я. Діяльність благодійних товариств Києва другої половини XIX — початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Климовський С. І. Соціально-топографічний розвиток Києва XVI — першої половини XVII ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Довжук І. В. Промисловий Донбас в історії розвитку економіки України (друга половина XIX ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Соловійова Т. М. Соціально-економічний розвиток Правобережної України в першій чверті XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Солошенко О. М. Зміни чисельності та складу населення Лівобережної України в другій половині XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997;

Черненко К. О. Становлення і розвиток природознавчих досліджень в Криму (кінець XVIII — початок XX ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998;

Соколовська К. М. Традиції українського національного театру другої половини XIX—XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998;

Спінул О. В. Київський митрополичий дім в кінці XVII—XVIII ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998;

Венгерська В. В. Розвиток кредитно-банківської системи на Правобережній Україні у другій половині XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998;

Кравченко Т. М. Розвиток початкової освіти на Харківщині в другій половині XIX — на початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1999;

Гавриш Р. Л. Шкільна діяльність земського самоврядування на Лівобережній Україні в 1885—1919 рр. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1999.

Всі дисертації були успішно захищені, а здобувачі отримали відповідні наукові ступені.

Викладачі кафедри надають великого значення участі у наукових форумах, справедливо вважаючи їх місцем апробації нових і творчої дискусії навколо вже традиційних наукових ідей. Вони беруть участь у більшості з них. В свою чергу, кафедра самостійно провела кілька таких конференцій. В тому числі: «150-річчя з дня народження М. П. Драгоманова» (К., 1991), «Наукова академія по відзначенню 100-річчя смерті М. П. Драгоманова» (К., 1995), «350-річчя Української держави Б. Хмельницького» (К., 1998). На них з доповідями виступили як викладачі кафедри, так і провідні вчені інших вузів та установ. Матеріали останньої конференції видані окремою книгою (16,0 друк. арк.).

Кафедра підтримує сталі відносини зі школами. Крім підготовки посібників з історії України, звичними для кафедри стали консультації для вчителів Києва і Київської області. З ініціативи кафедри доцент А. В. Денисенко започаткував у журналах «Київська старовина» і «Пам'ять століть» рубрику «На допомогу вчителю», яку в останньому журналі веде професор В. Й. Борисенко. У рубриці піднімаються і розглядаються актуальні питання викладання гуманітарних дисциплін й особливості навчально-виховного процесу в школах.

Велику увагу приділяє кафедра підготовці та проведенню студентських і учнівських олімпіад з історії. Зокрема, старший викладач О. А. Бомбандьорова брала активну участь в

організації та роботі трьох Всеукраїнських студентських олімпіад педагогічних інститутів і університетів, базою яких був історичний факультет нашого вузу. Професор В. Й. Борисенко останніми роками входить до складу комісії кількох таких студентських олімпіад з історії. Кафедра підтримує тісні зв'язки з слухачами Малої Академії наук, надає їм різноманітні консультації. Доповіді юних науковців заслуховувались на студентських науково-практичних конференціях вузу. Кращі з них відзначались і рекомендувались для поглибленого дослідження.

Кафедра тісно співпрацює з керівництвом Інституту історичної освіти (директор — професор О. О. Сушко, заступники — доценти М. Ю. Виговський, І. Г. Ветров), кафедрами загальної історії (завідувач — доцент С. О. Осмоловський, доцент В. В. Крижанівська), правознавства (завідувач — доцент І. К. Омельченко), методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін (завідувач — професор Т. В. Ладиченко), історії слов'янських народів та українознавства (професор О. О. Сушко, доценти М. Ю. Виговський, Г. В. Стрельський).

Запорукою успішної роботи кафедра вважає тісну взаємодію з вузами, науковими та іншими установами. Серед них з Інститутом археології (директор — академік П. П. Толочко, зав. відділами доктори історичних наук Г. І. Івакін, Л. Л. Залізник), Інститутом історії України НАН України (директор — академік В. А. Смолій, заступники директора — професори О. П. Реєнт і С. В. Кульчицький), Інститут української археографії та джерелознавства НАНУ (директор — професор П. С. Сохань), Академією праці та соціальних відносин Федерації профспілок України (ректор — професор М. Л. Головка), Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв (професор — О. І. Путро), Донецьким державним університетом (декан історичного факультету — П. В. Добров, Дніпропетровським державним університетом (декан — професор С. І. Світленко), Запорізьким університетом (декан — професор Ф. Г. Турченко), Кам'янець-Подільським педагогічним університетом (професор — В. С. Степанков), Київським інститутом «Слов'янський університет» (ректор — Ю. М. Алексєєв), Київським лінгвістичним університетом (зав. кафедри — професор Ю. І. Терещенко), Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (декан історичного факультету — професор В. Ф. Колісник, зав. кафедри професори Г. Д. Казьмирчук, Б. М. Гончар), Переяславським державним педагогічним університетом (ректор — професор В. П. Коцур, декан — доцент Б. Л. Дем'яненко), Полтавським державним педагогічним інститутом (ректор — професор В. О. Пащенко), Харківським державним університетом (зав. кафедри — професор В. В. Кравченко), Чернігівським державним педагогічним університетом (декан історичного факультету — професор О. Б. Коваленко).

Сьогодні на кафедрі працюють: зав. кафедри доктор історичних наук, професор В. Й. Борисенко, доктор історичних наук, професор Б. І. Андрусишин, доктор історичних наук, професор М. Р. Плющ, кандидати історичних наук, доценти Л. Г. Іванова, І. І. Глизь, К. П. Двірна, А. Г. Бульвінський, кандидат історичних наук, старший викладач С. О. Візер, старший лаборант Т. В. Хом'як та лаборант І. М. Комісаренко.

Доктори історичних наук В. Й. Борисенко і Б. І. Андрусишин обрані академіками Української академії історичних наук.

Викладачі кафедри

Борисенко Володимир Йосипович (22.11.1942 р. н.) — уродженець с. Федунки Полтавської області. У 1969 р. закінчив історичний факультет, а в 1974 р. — аспірантуру при кафедрі історії України КДУ ім. Т. Г. Шевченка. Працював вчителем історії Шпитківської середньої школи Київської області. 1971–1980 рр. — молодший науковий співробітник, а 1983–1990 рр. — старший науковий співробітник відділу історії феодалізму Інституту Історії АН

України. У 1980—1983 рр. — завідувач редакції історичної літератури видавництва «Наукова думка» АН України. Зав. кафедри історії України НПУ ім. М. П. Драгоманова з квітня 1990 р., доктор історичних наук (1991 р.), професор (1992 р.). Академік Української академії історичних наук (1999 р.).

У кандидатській дисертації «Сільська початкова освіта на Лівобережній Україні в другій половині XIX ст.» (1976 р.) вперше поставив і вирішив наукову проблему ролі демократичних сил України в культурно-освітньому процесі. У докторській дисертації «Еволюція феодалізму на Лівобережній Україні в другій половині XVII ст. Соціально-економічний аспект» (1990 р.) вперше у вітчизняній історіографії довів переростання середньовічних виробничих відносин у сільському господарстві, промисловості та соціальному житті регіону у свою вищу фазу.

В останні роки коло основних наукових інтересів розширилося і охопило проблеми ролі української національної еліти в культурно-освітніх процесах в Україні XIX ст., а також участі учителів і сільської молоді в суспільно-політичному житті України кінця XIX — початку XX ст. Приділяє увагу визначенню початкових етапів етногенезу українців і національному державотворенню на українських землях.

Підготував двох докторів наук і дев'ятьох кандидатів наук.

Працював головою спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Методика навчання історії» при НПУ ім. М. П. Драгоманова (1994—1997), членом спеціалізованої ради по захисту дисертацій з спеціальності «Теорія та історія культури» при Київському національному університеті культури, є заступником голови спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій з спеціальності «Історія України» при НПУ ім. М. П. Драгоманова.

Працював у науково-методичних радах Міністерства освіти і науки по вищій та середній освіті, а також у фаховій раді Міністерства освіти і науки по акредитації та ліцензуванню вузів.

Відмінник народної освіти. Нагороджений медалями 1500-річчя Києва, «Ветеран праці», орденом Рівноапостольного князя Володимира Великого III-го ступеня, почесним знаком Міністерства освіти і науки України «За значні наукові досягнення».

Виступив опонентом на захисті 30 докторських і кандидатських дисертацій, у тому числі:

Сергійчук В. І. Українське козацьке військо у другій половині XVI — середина XVII ст. Дис... докт. іст. наук. — К., 1991.

Степанков В. С. Українська держава у середині XVII ст.: проблема становлення (1648—1657 рр.). Дис... докт. іст. наук. — К., 1993.

Вовк Л. П. Генезис пріоритетних тенденцій освіти дорослих в Україні (друга половина XIX — 20-ті роки XX ст.) (Неоф. опон.). — Дис... докт. пед. наук. — К., 1996.

Ківшар Т. І. Український книжковий рух: книговидання та книгопоширення (1917—1923). (Неоф. опон.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 1996.

Савчук В. Є. Історико-науковий аналіз діяльності природничо-наукових товариств Півдня України, Криму і Бессарабії (друга половина XIX — початок XX ст.). — Дис... докт. іст. наук. — Дніпропетровськ, 1996.

Пашенко Є. М. Україно-сербські літературні й культурні зв'язки доби бароко. XVII—XVIII ст. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1996.

Комаров В. О. Методичні умови формування історичного мислення учнів у процесі навчання. — Дис... докт. пед. наук. — К., 1996.

Кравченко В. В. Українська історіографія епохи національного відродження (друга половина XVIII — середина XIX ст.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 1997.

- Сидоренко О. Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі. — Дис... докт. іст. наук — К., 1997.
- Сас П. М. Політична культура запорозького козацтва (кінець XVI — перша половина XVII ст.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 1998.
- Щербак В. О. Формування козацького стану в Україні (друга половина XV — середина XVII ст.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 1998.
- Гуржій О. І. Гетьманська влада в українській козацькій державі першої чверті XVIII ст. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1999.
- Мордвінцев В. М. Церковно-вотчинне господарство та секуляризаційна реформа на Лівобережній Україні у XVIII ст. — Дис... докт. іст. наук. — К., 2000.
- Стельмах С. П. Політика самодержавия в області народного образования на Украине в 60—90-х гг. XIX в. — Дис... канд. іст. н. — К., 1991.
- Луценко Е. М. Развитие среднего специального образования на Украине во второй половине XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1991.
- Горобець В. М. Малоросійська колегія та реформа державного устрою України: 1722—1727 рр. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1993.
- Гуз А. М. Культурно-освітня діяльність земських установ в Україні (1864—1914). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1997.
- Чиркова О. А. Православна церква в Україні в кінці XVIII—XIX ст. (на матеріалах «Києвських єпархиальних ведомостей», «Полтавських єпархиальних ведомостей», «Черніговських єпархиальних ведомостей»). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998.
- Завальнюк К. В. Українсько-білоруські торговельні зв'язки в другій половині XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998.
- Поліщук М. С. Народна ініціатива в розвитку освіти на Правобережній Україні в другій половині XIX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 1998.
- Мойсієнко В. М. Ліберально-демократичний (опозиційний) рух в Україні (середина 60-х — 80-ті роки XIX ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 1999.
- Коцур А. П. Ідея державності в історичній думці та суспільно-політичному житті України кінця XVIII — початку XX ст. — Дис... канд. іст. наук. — К., 2002.
- Обметко О. М. Соціально-економічна діяльність земств в Україні (середина 60-х — 90-х років XIX ст.). — Дис... канд. іст. наук. — К., 2002.
- Товстопят Л. М. І. Г. Шульга як історик України. — Дис... канд. іст. наук. — К., 2005.
- Член редколегій:
- Історія Української РСР: У 8-ми т., 10-ти кн. — Т. 2. — К., 1979.
- Українська народність: нариси соціально-економічної та етнополітичної історії. — К., 1991.
- История Украинской РСР: В 10-ти т. — Т. 3. — К., 1993.
- Ж. «Київська старовина». — 1995—1997.
- Наукові записки з української історії. Переяслав-Хмельницький пед. інститут ім. Г. Сковороди. — Переяслав-Хмельницький, 1997.
- Ж. «Пам'ять століть». — 1997—1999.
- 350-річчя Української держави Б. Хмельницького. Матер. міжнар. конфер. — К., 1998.
- Ж. «Людина і політика». — 1999—2005.
- Наукові записки НПУ ім. М. Драгоманова. — К., 1999.
- Збірник наукових праць відділу історії України XIX — початку XX ст. Інституту історії України НАН України. — К., 2003.

Книжкова планета. — К., 2004.

Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К., 2004—2005.

Публікації

Всього — понад 150 публікацій. Серед них:

Монографії

Боротьба демократичних сил за народну освіту на Україні в 60–90-х рр. XIX ст. — К., 1980.

Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XIX ст. — К., 1986.

Культурно-освітня діяльність громадськості Лівобережної України в 1825—1860 рр. — К., 2002.

Суспільно-політична діяльність учителів і учнівської молоді України в 1900 — першій половині 1907 рр. — К., 2002.

Навчальні посібники

Робоча програма курсу «Історія України» — К., 1990 (у співавторстві).

Робоча програма курсу «Історія України» — К., 1992 (у співавторстві).

Нариси історії України. — К., 1993.

Україна козацька. — К., 1993 (у співавторстві).

Програма з «Історії України» — К., 1994 (у співавторстві).

Типова програма кандидатського іспиту з спеціальності 07. 00. 01 — Історія України — К., 1996 (у співавторстві).

Курс української історії. — К., 1996.

Еволюція соціальної структури Гетьманщини. — К., 1997.

Історія України. Посібник для 7-го класу. — Кривий Ріг, 1997 (у співавторстві).

Курс української історії. — К., 1998.

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XVIII ст. — К., 1998 (у співавторстві).

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XVII ст. для студентів історичного факультету. — К., 1999 (у співавторстві).

Історія України в літературно-художніх образах. — К., 2000.

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України з 1241 по 1599 рр. для студентів історичного факультету. — К., 2000.

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України XIX ст. для студентів історичного факультету. — К., 2001.

Іванова Людмила Георгіївна (3. 04. 1960 р. н.) — закінчила історичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка, доцент (1998), кандидат історичних наук. Кандидатська дисертація — «Головні напрями у вивченні історії Правобережної України XVIII ст. у дожовтневій та радянській історіографії» (1988 р.).

Коло основних наукових інтересів — суспільно-політичний рух та історіографія історії України у XVIII — першій половині XIX ст.

Публікації

Всього — 40 публікацій. Серед них:

Монографії

Головні напрями у вивченні історії Правобережної України XVIII ст. в дожовтневій і радянській історіографії. — К., 1990.

Громадівський рух в 60-х рр. XIX ст. в Україні: проблеми, ідеологія. — К., 1990.

Суспільно-політичний рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: до проблеми становлення ідеології. — К., 2000.

Посібники

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України для студентів історичного факультету (XVIII ст.). — К., 1998.

Комплект навчально-методичних матеріалів з історії України для студентів історичного факультету (XVII ст.). — К., 1999.

Брошури

Україна в польському національно-визвольному русі в 30—50-х рр. XIX ст. — К., 1998.

Україна в польському національно-визвольному русі в 30—50-х рр. XIX ст. Громадівський рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: проблема, ідеологія. — К., 1998.

Бульвінський Андрій Григорович (04. 03. 1972 р. н.) — закінчив історичний факультет НПУ ім. М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук (1999 р.), доцент (2005 р.), з 2000 р. старший викладач кафедри історії України, з 2003 р. — доцент кафедри. Кандидатська дисертація — «Українсько-російська війна 1658–1659 рр.». Відповідальний секретар журналу «Людина і політика» (1999–2005 рр.).

Коло основних наукових інтересів — політична історія України та міжнародні відносини у Східній Європі XVII ст., проблеми етногенезу українського народу.

Виступав офіційним опонентом на захисті кандидатської дисертації Бодрова Ю. І. Українське козацтво в українському визвольному русі (середина XVII — початок XVIII ст.). — К., 2001.

Публікації

Всього — 34 публікації.

Візер Світлана Олександрівна (05. 06. 1976 р.) — закінчила історичний факультет НПУ ім. М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук (2004 р.). Кандидатська дисертація — «Роль православної та уніатської церков у національно-визвольному русі в Україні у 1596—1686 рр.».

Коло наукових інтересів — національно-релігійні процеси в Україні XVI–XVII ст.

Публікації

Всього — 7 публікацій.

Глизь Іван Іванович (25. 07. 1936 р. н.) — закінчив історичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка, кандидат історичних наук, доцент. Працює на кафедрі з липня 1990 р. Кандидатська дисертація — «Поширення марксистсько-ленінської літератури на Україні

напередодні та під час революції 1905–1907 рр.» (1983 р.).

Коло основних наукових інтересів — виявлення та публікації джерел з історії суспільно-політичної думки в Україні кінця XVIII — початку XX ст. та архівознавство, джерелознавство і археографія.

Виступав офіційним опонентом на захисті трьох кандидатських дисертацій: Верба І. В., Полонська-Василенко Н. Д. — історик та археограф. Дисертація кандидата історичних наук. — К., 1994; Гирич І. Б. Архів М. Грушевського як джерело для вивчення діяльності визначних постатей українського руху (М. Грушевський, С. Єфремов, В. Липинський, М. Василенко). — Дисертація кандидата історичних наук. — К., 1995; Риневич В. П. Колекція О. Лазаревського як джерело історії України другої половини XVII ст. — К., 2000.

1996 р. представлений до Державної премії України за досягнення в підготовці видань «Кирило-Мефодіївське товариство» у трьох томах (К., 1990) та О. Кістяківський «Щоденник» у двох т. (К., 1994—1995). 1998 р. присуджено премію НАН України ім. М. Грушевського.

Член редколегії: Студії з архівної справи та документознавства. Інститут архівознавства та документознавства Архівного управління. — К., 1999. — Вип. 4.

Науковий редактор видання: Шандра В. Адміністративні установи Правобережної України кінця XVIII — початку XX ст. в російському законодавстві // Студії Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. — К., 1998. — Вип. 2.

Публікації

Всього — 47 публікацій. Серед них:

Збірники документів:

Твори В. І. Леніна на Україні (1894 — лютий 1917 р.). (Упорядник, автор покажчиків) — К., 1977.

Зародження робітничого класу на Україні. Середина XVIII — 1861 р. (Упорядник, автор передумови, покажчиків, приміток) — К., 1982 (у співавторстві).

Кирило-Мефодіївське товариство: У 3-х тт. (Упорядник, автор археографічних приміток, передмови). — К., 1990 (у співавторстві).

Кістяківський О. Ф. Щоденник.: У 2-х тт. — К., 1994–1995 (у співавторстві).

Костомаров М. І. «Закон божий» (Книга буття українського народу). (Упорядник, автор передумови, покажчиків). — К., 1991.

Брошури

Кооперація — справа соціалістична. — К., 1989.

Двірна Катерина Петрівна (10. 12. 1957 р. н.) — випускниця історичного факультету КДУ імені Т. Г. Шевченка.

В 1991 р. закінчила аспірантуру при Київському державному університеті, захистила кандидатську дисертацію на тему «Досвід Компартії України по регулюванню своїх рядів в 50–80-і рр.: Історіографія проблеми» і отримала наукову ступінь кандидата історичних наук. В 1994 р. отримала наукове звання доцента. На кафедрі працює з вересня 2003 р., зарахована в зв'язку з проходженням за конкурсом по переводу з Академії праці та соціальних відносин, де протягом 1998—2003 рр. працювала завкафедрою історії та теорії профруху.

Коло наукових інтересів — новітня історія України, історіографія, культура та етнографія

Публікації:

Всього — понад 40 публікацій. Серед них:

Монографії

Студентський профком КПІ: історія та сучасність. — К., 2000.

Профспілки за умов перебудови. Нариси історії профспілкового руху в Україні. — К., 2002 (у співавторстві).

Плющ Микола Романович (5. 03. 1929 р. н.) — в 1952 р. закінчив історичний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. Працював учителем історії в школі, зав.кабінетом Київського міського інституту підвищення кваліфікації учителів. У 1964–1967 рр. навчався в аспірантурі. В 1969 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Підвищення трудової і політичної активності робітничого класу УРСР (1926–1929 рр.)». З 1967 р. по 2001 р. працював в Інституті історії НАНУ на посадах молодшого наукового співробітника, старшого наукового співробітника (з 1973 р.), провідного наукового співробітника. Бере участь у роботі спеціалізованих вчених рад, виступає опонентом на захисті кандидатських і докторських дисертацій. Є членом спеціалізованої вченої ради потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України.

В 1983 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Вклад робітничого класу Української РСР у прискорення науково-технічного прогресу в промисловості (50–70-і роки)».

Коло наукових інтересів — проблеми історії України другої половини ХХ ст., науково-технічного прогресу, історії робітничого класу, розвитку промислового виробництва.

Автор чотирьох індивідуальних монографій та ряду колективних.

Публікації

Всього — 35 публікацій. Серед них:

Монографії

Технічна творчість робітничого класу Української РСР (1959–1970 рр.). — К., 1973. — 183 с.

Вклад робітничого класу Української РСР у прискорення науково-технічного прогресу в промисловості (50–70-і рр.). — К., 1981. — 246 с.

Промисловість України у 80–90-ті рр.: люди, проблеми, уроки. — К., 2002. — С. 1–334.

Робітничий клас — провідна сила радянського суспільства. — К., 1985 (у співавторстві).

Робітничий клас УРСР і науково-технічний прогрес (Історичний нарис). — К., 1980. — Розділ III. — С. 48–114 (колектив авторів).

История рабочих Донбасса. — К., 1981. — Т. 2. — Глава V. — § 3. — С. 216–247 (колектив авторів).

Великое содружество народов-братьев. — К., 1982. — Глава VI. — С. 168–194; Глава VIII. — С. 217–233; Глава IX. — С. 301–316.; Глава X. — С. 317–333 (колектив авторів).

Дружба и братство русского и украинского народов. — К., 1982. — Т.2. — С. 328–354 (колектив авторів).

Історія України ХХ століття. Курс лекцій. — К., 1992. — Розділ III. — § 1. — С. 68–77; § 2.

— С. 77–90; Розділ VIII. — § 1. — С. 285–299 (колектив авторів).

Історія Української РСР. — К., 1979. — Т. 8. — Кн. 1. — § 1. — С. 32–52; Розділ V. — § 1, 2, 3. — С. 178–223 (колектив авторів).

Історія Української РСР. — К., 1979. — Т. 8. — Кн. 2. — Розділ 1. — § 3. — С. 45–64; Розділ 2. — § 3. — С. 139–159; Розділ 3. — § 3. — С. 233–254; Розділ 9. — § 1. — С. 605–615 (колектив авторів).

История Киева. — К., 1986. — Т. 3. — Кн. 2. — Глава 1. — § 3. — С. 36–52 (колектив авторів).

Київ «Альтернативи». — К., 2001. — Розділ 3. — § 2. — С. 229–255 (колектив авторів).

Историография истории Украинской ССР. — К., 1986. — Глава 9 (колектив авторів).

История завода «Арсенал» имени В. И. Ленина. — К., 1986. — Глава 12. — С. 417–458 (колектив авторів).

Рабочий класс Украинской ССР: традиции и современность. — К., 1986. — Глава 5. — С. 163–188 (колектив авторів).

Перебудовні процеси в економіці України. Перебудова: задуми і результати в Україні. — К., 1996. — С. 17–27 (колектив авторів).

Посібники

Зміни в матеріальних основах суспільства. — Україна: Друга половина ХХ ст. Нариси історії. — К., 1997. — С. 68–76.

Нарис історії України ХХ ст. — К., 2002. — С. 130–147, 347–369.

Суперечливість промислового виробництва та їх результати. — К., 1997. — С. 68–76.

Соціальні наслідки прорахунків у науково-технічному прогресі. — К., 1997. — С. 77–90.

Андрусишин Богдан Іванович (10. 01. 1959 р. н.) — закінчив історичний факультет НПУ ім. М. Драгоманова, зав. кафедри теорії та історії держави і права, декан соціально-гуманітарного факультету НПУ ім. М. Драгоманова, доктор історичних наук (1997), професор (1999). Академік Української академії історичних наук (1999), На кафедрі з 1990 р. Кандидатська дисертація — «Наркомпраці України та його діяльність (листопад 1918 — серпень 1919 рр.)» (1990 р.). Докторська дисертація — «Робітнича політика українських урядів 1917–1920 рр.» (1997 р.).

Коло основних наукових інтересів — соціально-економічна історія Української революції, історія держави і права України 1917–1920 рр., історія церкви, культурологічні питання етногенезу українського народу, профспілок, археографічна робота.

Член редакційної колегії «Вісник Академії праці і соціальних відносин ФП України» та «Наукових записок НПУ ім. М. П. Драгоманова».

Виступав опонентом по докторських і кандидатських дисертацій:

Коцур В. П. Соціальні зміни і політичні процеси в Україні 1920–1930-х рр.: історіографія. — Дис... докт. іст. наук. — К., 1999.

Тгорненко І. І. Проблеми української державності в діяльності та науковій спадщині Івана Огієнка. — Дис... докт. іст. наук. — К., 2000.

Срібняк І. В. Полонені та інтерновані вояки-українці в Європі (1914–1924 рр.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 2000.

Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX — перша половина ХХ ст.). — Дис... докт. іст. наук. — К., 2003.

Мовчан О. М. Українські профспілки в компартійно-радянській системі влади (1920-ті рр.).

— Дис... докт. іст. наук. — К., 2003.

Кіржаєв С. М. Археографічна комісія ВУАН (1918–1934): внесок у розвиток археографії в Україні. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1997.

Бойко В. М. Українські політичні партії і-блоки у виборчій муніципальній компанії 1917 р. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1997.

Треф'як Я. І. Методика використання краєзнавчих напрямів Прикарпатського регіону в оновленні змісту шкільної історичної освіти. — Дис. ... канд. пед. наук. — К., 1997.

Мякота С. Є. Економічна політика уряду Української держави (травень — грудень 1918 р.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1997.

Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української держави гетьмана П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 р.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1997.

Соловйова В. В. Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918–1920 рр.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1997.

Гордієнко В. В. Православні конфесії в Україні періоду Другої світової війни (вересень 1939 р. — вересень 1945 р.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1999.

Скорченко С. Б. Історичні аспекти розвитку коноплярства в Україні. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1999.

Цапко О. М. Діяльність товариства «Просвіта» в Україні (1891–1914Крр.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1999.

Старобуд А. В. Юрисдикційна політика Російської Православної Церкви 1917–1921 рр.: український аспект. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 1999.

Грибоедов С. В. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: історикографічне дослідження. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2001.

Толокивов І. В. Залізничний транспорт України в період Першої світової війни (1914–1918 рр.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2001.

Моколатій І. С. Соціально-економічне становище та культурний розвиток німців Галичини 1772–1923 рр. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2002.

Кузіна Н. В. Роль «Літературно-наукового вісника» в національному відродженні України (Київський період 1907–1919 рр.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2003.

Євсеева Т. М. Російська православна церква в суспільно-політичному житті України 1917–1921 рр. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2003.

Басара Г. Б. Українське провінційне місто як політичне та соціокультурне явище у добу національно-демократичної революції (березень 1917 р. — квітень 1918 р.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2003.

Мисан В.О. Розвиток історичної пропедевтики в українській школі. — Дис. ... канд. пед. наук. — К., 2003.

Кароева Т. Р. Книговидавнича справа Поділля: тенденції розвитку (друга половина XIX — початок 30-х років XX ст.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2004.

Яцишин О. Я. Громадсько-політична та наукова діяльність С. П. Шелухіна. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2004.

Рогова П. І. Педагогічна бібліотеки України (друга половина XIX ст. — 20-ті роки XX ст.). — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2004.

Перепада В. В. Еволюція українсько-німецьких відносин в умовах Першої світової війни та Української революції. — Дис. ... канд. іст. наук. — К., 2004.

Член редколегій:

1. 350-річчя Української держави Богдана Хмельницького: Матеріали міжнародної конференції. — К., 1998.
2. Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К., 1999—2003.
3. Вісник Академії парці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — К., 1999—2003.
4. Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми і перспективи взаємовідносин. — К. — Краків, 2002.
5. Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. — Ч. 1. — К., 2002.
6. Український богослов. Історичний і теологічний щорічник. — Вип. 2. — К., 2003.
7. Історичний календар.
8. Журнал «Людина і політика». Український соціально-гуманітарний журнал.
9. Журнал «Пам'ять століть». Історичний науковий та літературний журнал.
10. Журнал «Економіка і право».

Публікації

Всього — 147 публікацій Серед них:

Монографії

У пошуках соціальної рівноваги. Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917–1920 рр. — К., 1995.

Посібники

Робоча програма курсу «Історія України» для студентів усіх спеціальностей (крім 02. 07. 00. — Історія).— К., 1990 (у співавторстві).

Організація системи оплати праці в перший період воєнного комунізму на Україні (1919 р.) /
Наук.-метод. праці в історії СРСР. Зб. статей. — Вип. 1. — К., 1991. — С. 37–54.

Робоча програма курсу «Історія України» для студентів усіх спеціальностей (крім 02. 07. 00. — історія).— К., 1992 (у співавторстві).

Історія України. Матеріали до лекцій та методичні поради для викладачів навчальних закладів системи підготовки молодших спеціалістів (Ч.ІІ). — К., 1992.

Програма з «Історії України». — К., 1994. — 50 с. (у співавторстві).

Церква в Українській державі 1917—1920 рр. (доба Директорії УНР): Навч. посібник. — К., 1997 (Рец. Ляховецький В. Важливий етап українського церковного будівництва (деякі міркування щодо праці Б. Андрусишина «Церква в Українській Державі») // Пам'ять століть. — № 6).

Україна в роки Першої світової війни / Методика викладання історії в школі. Науково-методичний журнал для вчителів. — 1998. — № 5–6. — С. 10–15.

Історія держави і права України. Програма курсу для студентів соціально-гуманітарного факультету правознавчого відділення. — К., 1999 (у співавторстві).

Історія держави і права України Методичні рекомендації і плани семінарських занять для студентів соціально-гуманітарного факультету спеціальності «Правознавство» — К., 1999 (у співавторстві).

Програма виховної роботи зі студентами НПУ ім. М.П.Драгоманова // Рідна школа. — 2000. — листопад. — С. 17–22 (у співавторстві).

Історія України в художньо-літературних образах. Посібник для 7 — 8 класів середніх шкіл.

— К., 2000 (у співавторстві).

Нариси історії професійних спілок України. Федерація профспілок України. — Розділ III. — С. 101–234. — К., 2002. — 732 с.

Пам'ятки історії держави і права України. Київська Русь. — К., 2003. — 60 с. (у співавторстві).

Збірники документів

Отець Павло Олійник. Зошити / Передмова, коментарі, упорядкування. — К., 1995.

З'їзд поневолених народів (8–15 вересня 1917 р.) (21–28 вересня н.с.) / Історичні зошити: Національна академія наук України. інститут історії України. — К., 1994 (у співавторстві).

В різний час на кафедрі працювали

Коханова Оксана Леонідівна (23. 12. 1953 р. н.) — закінчила історичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка, доцент, кандидат історичних наук (1989 р.).

Коло наукових інтересів — суспільно-політичний розвиток України у ХХ ст. Підготувала одного кандидата наук.

Всього — близько 20 публікацій.

Делімарський Ростислав Євгенович (9. 02. 1966 р.н.) — закінчив історичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка, доцент кафедри з липня 1996 р., кандидат історичних наук (1996). Канд. дисертація — «Київський магістрат в другій половині XVII—XVIII ст.» (1995 р.).

Коло основних наукових інтересів — київське самоврядування в XV — ХХ ст., сучасні проблеми самоврядування в світлі розвитку європейського процесу і місцевих демократій.

Всього — 16 публікацій.

Бомбандьорова Ольга Анатоліївна (25.02.1961 р. н.) — закінчила історичний факультет НПУ ім. М. П. Драгоманова, викладач кафедри з вересня 1992 р., кандидат історичних наук.

Коло основних наукових інтересів — професійно-технічна підготовка молоді в Україні.

Всього — 7 публікацій.

Алексєєв Юрій Миколайович (15. 09. 1941) — закінчив історичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка. Ректор Київського інституту «Слов'янський університет» (КІСУ), зав. кафедри історії з 1993 р. На кафедрі — з вересня 1998 р., доктор історичних наук (1992 р.), професор (1993 р.).

Коло основних наукових інтересів — історія України в системі слов'янських народів, питання культури, духовності та організації системи освіти.

Головний редактор журналів «Репетитор» (1994), «Болгарський щорічник» (1998), «Вісник Київського інституту «Слов'янський університет».

Член редколегії журналів «Київська старовина», «Слов'янський світ», «Нова політика».

Має урядові нагороди: 5 медалей, Грамота Президії Верховної Ради Української РСР (1987 р.).

Заслужений працівник народної освіти України (1996 р.).

Всього — понад 70 публікацій.

Балан Дмитро Миколайович (16. 09. 1958 р. н.) — закінчив історичний факультет НПУ ім.

М. П. Драгоманова. На кафедрі з травня 1990 р. по грудень 1992 р.

Коло основних наукових інтересів — військове будівництво в УРСР в роки громадянської війни, підготовка людських резервів для діючих армій, діяльність системи Всеобучу.

Відмінник освіти України.

Всього — понад 10 публікацій.

Головко Микола Леонтійович (17. 08. 1952 р. н.) — закінчив історичний факультет НПУ ім. М. П. Драгоманова. Ректор Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України з 2005 р. доктор історичних наук, професор. На кафедрі з вересня 1991 р. по травень 1993 р. Член-кореспондент (1996 р.), академік (1997 р.), почесний професор Міжнародної кадрової академії.

Коло основних наукових інтересів — проблеми розвитку народного господарства і освіти в 40–50-х роках, профспілкового руху, соціального партнерства на сучасному етапі.

Всього — 32 публікації.

Працювали на кафедрі також І. В. Верба, Г. М. Васильчук, П. М. Чернега, І. К. Омельченко, С. В. Максимова.